

John Morton – suomalaisen ratkaisi Yhdysvaltain itsenä

Kuva: Yhdysvaltain perustamiskirjan
allekirjoitustilaisuus. John Morton
oikeanpuoleisen oven kohdalla
seisomassa. Siirtolaisuusinstituutti.

siirtolaisen jälkeläinen – istymisen

Kuva: Professori Olavi Koivukangas, Siirtolaisuusinstituutin johtaja Turussa 1974-2009

Uusi Ruotsi -siirtokunta

Delaware-joen varteen vuonna 1638 perustettuun Uusi Ruotsi -siirtokuntaan muuttaneista noin 1 000 ihmisestä suuri osa oli sekä suoraan Suomesta että Keski-Ruotsiin 1500-luvulta lähtien menneitä suomalaisia.

Ruotsalaiset ja suomalaiset olivat englantilaisten, hollantilaisten ja espanjalaisien kanssa ensimmäisiä Amerikan itärannikolle pysyvästi asettuneita siirtolaisia.

Eurooppalaiseksi suurvallaksi 30-vuotisessa sodassa noussut Ruotsi halusi muiden maiden tapaan taloudellisista syistä siirtomaita meren takaa. Silloisesta Ruotsista tulleet uudisasukkaat rakensivat ensimmäiset valkoihoisten asutukset Delawaressa ja Pennsylvaniassa.

Kaskitalous ja sauna Amerikkaan

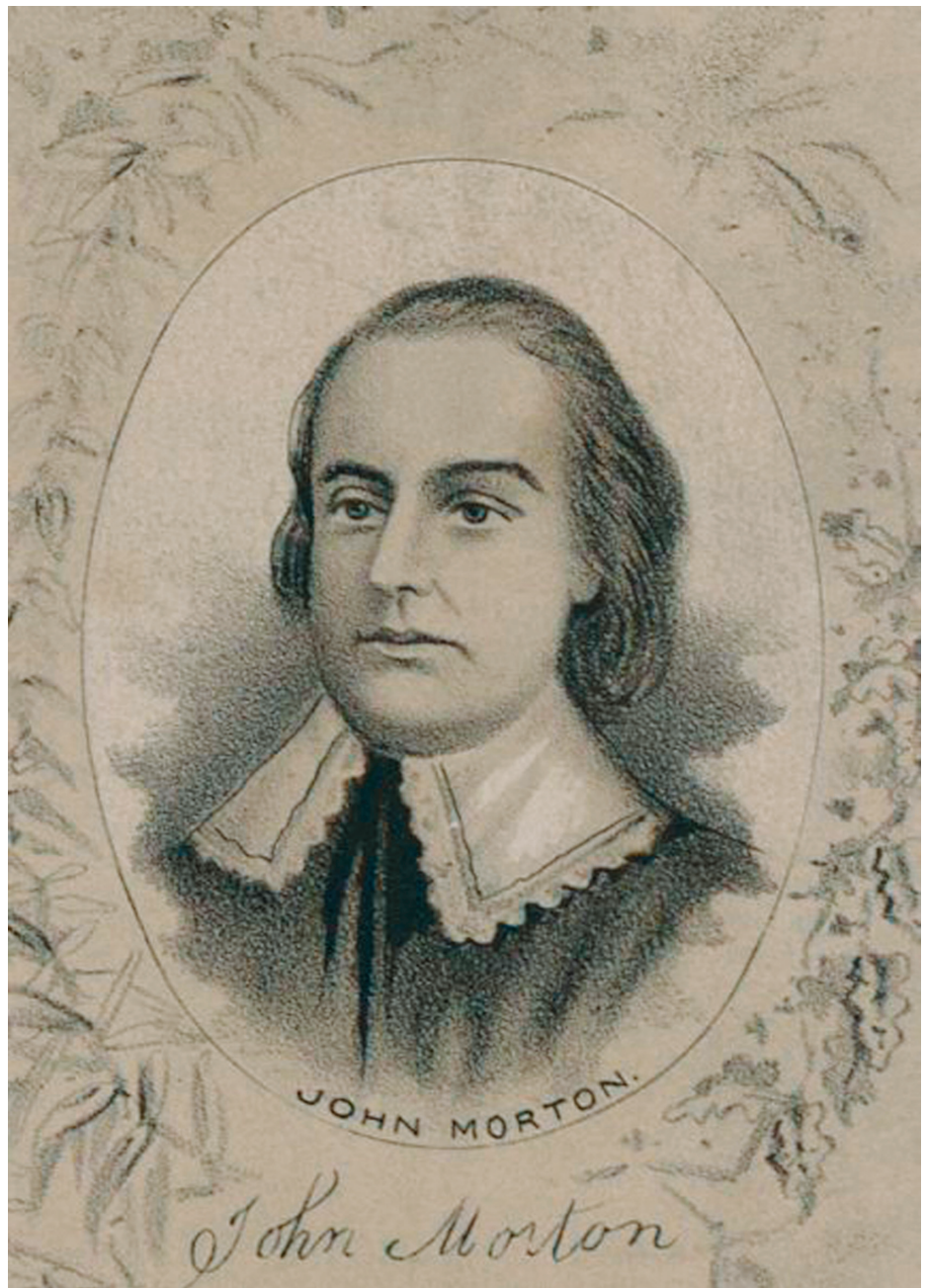
Ruotsalaiset ja suomalaiset pystyttivät ensimmäiset hirsitalot mantereelle, ja rakennustapa levisi myöhemmin yli mantereen länteen matkaavien uudisasukkaiden mukana. Hirsitalo oli amerikkalaisuuden vertauskuva ja monen tulevan poliitikon synnyinsija.

Suomalaiset veivät mukanaan Amerikkaan kaskitalouteen perustuvan kulttuuriperintönsä ja elivät sovussa intiaanien kanssa. Suomalaiset metsästivät ja kalastivat kuten intiaanit ja elivät mieluiten metsään rakentamissaan hirsitaloissa.

Suomalaisilla oli myös sauna, ja kuumien kivien lämmössä kylpeminen oli tuttu asia myös Navajo-intiaaneille, jotka tapasivat kutsua suomalaisia nimellä ”nuo, jotka ovat kuin me”.

Suomalaiset vaalivat identiteettiään

On arvioitu, että enemmistö Uuden Ruotsin -siirtokunnan asukkaista oli suomalaisia, varsinkin, kun suuri osa ruot-

Kuva: John Morton. Wikipedia.

salaisista sotilaista ja virkamiehistä palasi Ruotsiin, kun siirtokunta oli menetetty ensin hollantilaisille vuonna 1655 ja sitten pian englantilaisille.

Erillään asuen ja polttamalla kaskepeloksi suomalaiset vaalivat omaa identiteettiään, missä suomen kielellä oli keskeinen merkitys.

John Mortonin suomalaiset juuret

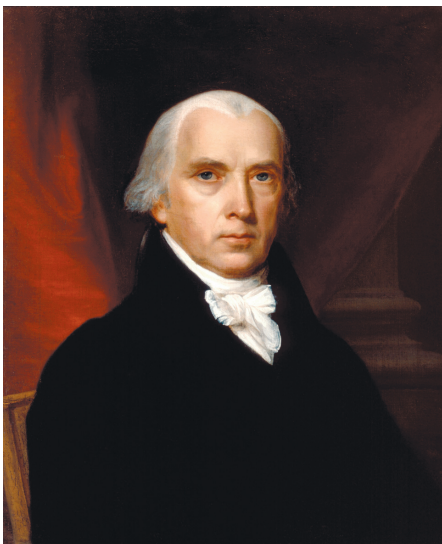
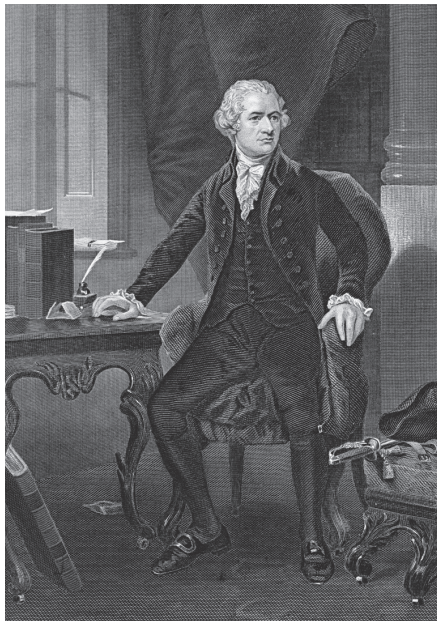
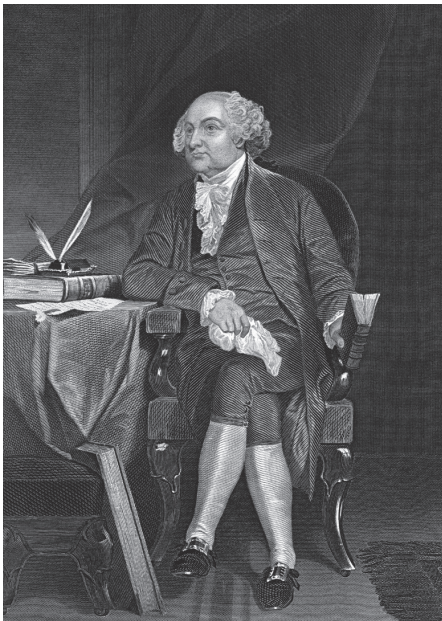
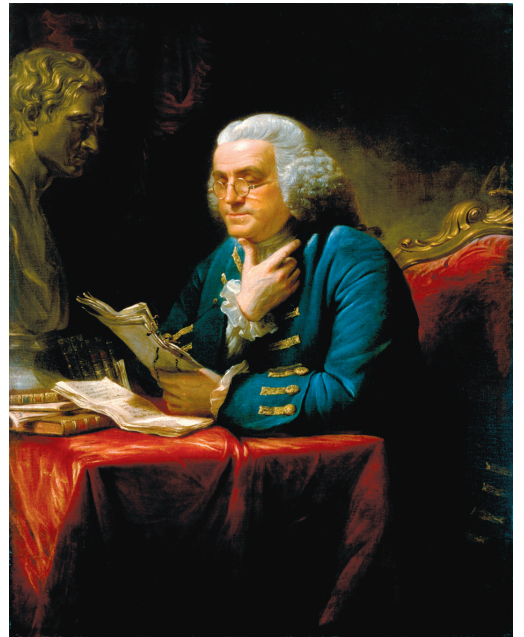
Suomalaisten mukanaan tuomaan kulttuuriperintöön kuului myös vapauden rakkaus ja halu pitää kiinni omista oikeuksistaan. Tämän perinteen suurin saa-

vutus oli suomalaista syntyperää olleen **John Mortonin** ratkaiseva ääni siirtokuntien itsenäistymisen puolesta.

Yksi maailmanhistorian käännekohtia oli 13 englantilaisen siirtokunnan julistautuminen itsenäiseksi Pohjois-Amerikan itärannikolla vuonna 1776.

Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajien joukossa oli suomalaista syntyperää oleva John Morton, joka eli vuosina 1725-1777.

Philadelphiassa vuonna 1776 kokoontuneessa 13 englantilaisen siirtokunnan kongressissa John Morton toimi

Kuvat: Yhdysvaltain keskeisimmät perustajaisät: George Washington (Dreamstime), Thomas Jefferson (iStockphoto), Benjamin Franklin (Wikimedia), John Adams (iStockphoto), Alexander Hamilton (iStockphoto), John Jay (Wikimedia) ja James Madison (Wikimedia).

Pennsylvanian edustajahuoneen puheenjohtajana, **Benjamin Franklinin** ollessa jäsen.

Mårten Mårtenson

Tiedot John Mortonin suomalaisesta syntyperästä perustuvat Uusi-Ruotsi-siirtokunnassa vuonna 1750 vierailleen turkulaisen professorin **Pehr Kalmin** muistiinpanoihin Wiccacon Gloria Dei -kirkon haudattujen luetteloista.

Niiden mukaan 31.05.1706 oli kuollut vanha **Mårten Mårtenson** Ammanslandissa noin 100-vuotiaana, ja kirkonkirjaan oli kirjoitettu ruotsiksi, että hän oli syntynyt Suomessa Ruotsissa.

Vuonna 1713 oli kuollut 97-vuotiaana hänen leskensä **Helena**, joka oli syntynyt Ruotsissa. Luultavasti hänkin oli syntynyt Suomessa, mutta seurakunnan kirjuri merkitsi kirkonkirjaan vain päämaan Ruotsin.

Vuonna 1718 oli kuollut Cocon Hookissa heidän poikansa vanha **Mårten Mortenson** 75-vuotiaana. Kirkonkirjan mukaan hän oli muuttanut tähän maahan 8-vuotiaana.

Mårten Mårtenson vai Martti Marttinen?

Mårten Mårtenson - ehkäpä nimellä **Martti Marttinen** - oli ilmeisesti muuttanut Suomesta Ruotsiin, Värmlannin suomalaisseuduille 1600-luvun alussa ja jatkanut sieltä matkaansa Pohjois-Amerikkaan.

Milloin Mårten Mårtensonin perhe matkusti Uusi Ruotsi -siirtokuntaan Delawarejoen laaksoon? **Salomon Ilmonen**, amerikansuomalainen pappi ja historioitsija, mainitsee tulovuodeksi 1641.

Professori **Veijo Saloheimo**, joka on tehnyt luettelon ja kartat noin 1 500 Suomesta Ruotsiin vuosina 1570-1670 muuttaneesta suomalaisesta, käyttää tätä Ilmosen vuosilukua.

Mutta Marttisen sukua tutkinut **Jarmo Paikkala** antaa tulovuodeksi 1654 Örninimisellä laivalla. Asia vaatisi tarkempaa tutkimista, vaikka uusia lähteitä lienee vaikea löytää.

Suuri ongelma on se, ettei tiedetä miltä paikkakunnalta Ruotsista Mårten Mårtenson lähti Pohjois-Amerikkaan. Salomon Ilmonen viittaa **Anders Martensoniin**, joka olisi ollut lähtöisin Oranista Keski-Ruotsista.

Oivatko Mortonin sukujuuret Rautalammilla?

Myös Mårten Mårtensonin eli Martti Marttisen Suomen asuinpaikasta on epäselvyyttä. John Mortonin suomalaisista juurista on keskusteltu ainakin 1860-luvulta lähtien. Sitkeästi on elänyt tieto tai myytti, että John Morton olisi Rautalammilta kotoisin olleen Martti Marttisen jälkeläinen.

Kuitenkaan Rautalammin emäseurakunnan alueelta ei löydy Marttisia 1500-luvulla ja 1600-luvun alussa. Petäjävedeltä ja Kannonkoskelta kyllä löytyy Marttisia (Jarmo Paikkala, sukukirja 1998).

Professori Veijo Saloheimo arvelee, että tämä Marttisen suku olisi ollut lähtöisin Juvan pitäjän Paikkalan kylästä. Mutta ei ole varmuutta siitä, että kysymyksessä olisi ollut juuri John Mortonin suku. On myös arveltu, että Mårten Mårtenson oli lähtöisin Pohjanmaan ruotsinkieliseltä alueelta.

John Morton osasi ruotsia

John Mortonin isä, **John Morton Sr.**, kuoli vuonna 1725 juuri ennen poikansa syntymää. Hänen elämänvaiheistaan minulla ei ole tarkempia tietoja. John Morton syntyi Ridleyssä Chesterissä Pennsylvaniassa vuonna 1725.

Äiti meni uusiin naimisiin, ja poika sai kasvatuksen englantilaisessa kodissa. Tiedetään, että tuleva valtiomies osasi sekä puhua että kirjoittaa ruotsin kieltä.

Vuonna 1750 John Morton Jr meni naimisiin **Ann Justisin (Anna Gustafsson)** kanssa, joka myös oli Uuden Ruotsin siirtolaisten jälkeläinen.

Mortonilla monta luottamustehtävää

John Morton työskenteli aluksi maanmittarina, mutta varsin pian hänet asetettiin moniin julkisiin luottamustoimiin. Hänet valittiin ensin Chesterin piirikunnan edustajaksi Pennsylvanian siirtokunnan edustajainhuoneeseen ja myöhemmin sen puheenjohtajaksi.

Morton oli myös sheriffi, rauhan tuomari, piirikunnan oikeuden puheenjohtaja sekä Pennsylvanian korkeimman oikeuden apulaisuomari. John Mortonin nimikirjoitus esiintyy myös Pennsylvanian sen aikaisissa seteleissä.

Ratkaiseva ääni

Pennsylvanian edustajahuoneeseen valinnan jälkeen John Mortonin poliittinen toiminta oli läheisesti sidoksissa

Amerikan itsenäisyysasiaan. Kun Englanti ei ottanut huomioon siirtokuntien toiveita ja esityksiä, vuonna 1776 siirtokuntien kongressi alkoi valmistella itsenäisyysjulistusta. Tavoitteena oli, että kaikki 13 siirtokuntaa hyväksyisivät yksimielisesti julistuksen, kukin siirtokunta erikseen.

Lopullinen ratkaisu oli kiinni viisihenkisestä Pennsylvanian delegaatiosta, jossa äänet olivat tasan 2-2, ja odotettiin John Mortonin saapumista kokouspaikalle. Morton saapuikin paikalle myöhästyneenä, ehkä johtuen mahdollisesta sairaudesta, sillä hän kuoli jo seuraavana vuonna.

Ratkaisu oli ehkä muutenkin hyvin vaikea John Mortonille. Hän tiesi hyvin, että mikäli Englanti voittaisi siirtokunnan mahdollisessa sodassa, itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajia odottaisi hirsipuu.

Häntä olisi odottanut suomalaisen vapaustaistelija **Jaakko Ilkan** kohtalo nuijasodan jälkiselvittelyissä. Tätä taustaa vasten Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen allekirjoittaminen oli äärimmäisen rohkea ja historiallinen teko.

Allekirjoittaminen ”suurin palvelus”

John Morton kuoli huhtikuussa 1777, ja hänet haudattiin St. Paulin hautausmaahan Chesteriin, mihin on pystytetty kolmimetrinen valkoisesta marmorista tehty muistomerkki, johon on kirjoitettu sanat, jotka John Morton lausui kuolinvuoteellaan:

”Kertokaa heille, että he tulevat vielä tunnustamaan, että itsenäisyysjulistuksen allekirjoittaminen oli suurin palvelus, jonka koskaan olen maalleni tehnyt.”

Mortonin muisto elää

Uusi Ruotsi -siirtokunnan 300-vuotisjuhlaa vietettiin vuonna 1938. Kaksikymmentä vuotta aikaisemmin itsenäistynyt Suomi sai erillisen kutsun juhille suomalaisten siirtolaisten aloitteesta.

Ruotsin toimesta pystytettiin kuvanveistäjä **Carl Millesin** tekemä muistomerkki paikalle, jossa aikoinaan oli ollut Uuden Ruotsin Kristiina-niminen linnoinen. Muistomerkissä on myös Kalmar Nyckel -laiva, joka oli toinen kahdesta ensimmäisistä uudisasukkaat Ruotsista tuoneista laivoista.

Suomalaisten muistomerkkin Chesteriin oli veistänyt kuvan-

We the People of the United States, in order to form a more perfect Union, insure domestic Tranquility, provide for the common defence and our Posterity, do ordain and establish this Constitution.

Article 1.

Section 1. All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives.

Section 2. The House of Representatives shall be composed of Members chosen every second Year by the People of the several States, and the Electors in each State shall have the Qualifications requisite for Electors of the most numerous Branch of the State Legislature.

No Person shall be a Representative who shall not have attained to the Age of twenty five Years, and seven Years a Citizen of the United States, and who shall, when elected, be an Inhabitant of that State in which he shall be chosen.

Representatives and direct Taxes shall be apportioned among the several States which may be included within this Union, according to their respective Numbers, which shall be determined by adding to the whole Number of free Persons, including those bound to Service for a Term of Years, and excluding Indians not taxed, three fifths of all other Persons. The actual Enumeration shall be made within three Years after the first Meeting of the Congress of the United States, and within every subsequent Term of ten Years, in such Manner as they shall by Law direct. The Number of Representatives shall not exceed one for every thirty Thousand, but each State shall have at least one Representative; and until such Enumeration shall be made, the States of New Hampshire, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, New York, New Jersey, Pennsylvania, Delaware, Maryland, Virginia, North Carolina, South Carolina, and Georgia, shall be entitled to choose three; New York, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, New Jersey, Pennsylvania, Delaware, Maryland, Virginia, North Carolina, South Carolina, and Georgia, three; Georgia, five; and Georgia, three.

When vacancies happen in the Representation from any State, the Executive Authority thereof shall fill the Vacancies.

The House of Representatives shall choose their Speaker and other Officers; and shall have the sole Power of Impeachment.

Section 3. The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, chosen by the Legislature thereof for six Years; and each Senator shall have one Vote.

▲ Kuva: Kalmar Nyckel –laiva, jolla 1638 saavuttiin Delaware-joelle perustamaan Uusi Ruotsi – siirtokuntaa. Siirtolaisinstituutti.

< Kuva: Yhdysvaltain vapaudenpatsas New Yorkissa. Dreamstime.

veistäjä **Wäinö Aaltonen**, ja se oli Suomen hallituksen ja amerikansuomalaisten lahja Yhdysvalloille, ja se sijoitettiin lähelle paikkaa, jossa aikoinaan oli ollut Finlandin siirtokunta.

Muistomerkin luovutti Suomen ulkoministeri **Rudolf Holsti** USA:n oikeusministeri **Robert J. Jacksonille**. Muistokiveen oli kaiverrettu seuraava teksti:

*Kalevalaiset kaukopursin
yli aaltojen ajoivat
tätä maata mahtamahan
rantoja rakentamahan
tänne pellot perkasivat
piilusivat pirtit uudet.*

Muistomerkin lisäksi Morton Homestead -museo Prospect Parkissa Pennsylvaniassa kertoo Morton-suvun tarinan, sillä talon oli rakennuttanut ensimmäinen Suomesta alunperin kotoisin ollut Märten Märtenson.

Suomessakin juhliittiin siirtokunnan perustamista

Vuonna 1988 juhliittiin näytävästi Uusi Ruotsi -siirtokunnan 350-vuotismuistoa sekä Pohjois-Amerikassa että Ruotsissa ja Suomessa, jossa tavoitteet asetti puhemies **Matti Ahteen** johtama toimikunta.

Näyttävin oli presidentti **Ronald Reaganin** vierailu Suomessa 250 toimittajan kanssa. Vastaavasti Suomen eduskunnan puhemies ja pääministeri vierailivat juhlilla Delawaressa.

Konferensseja siirtolaisuudesta

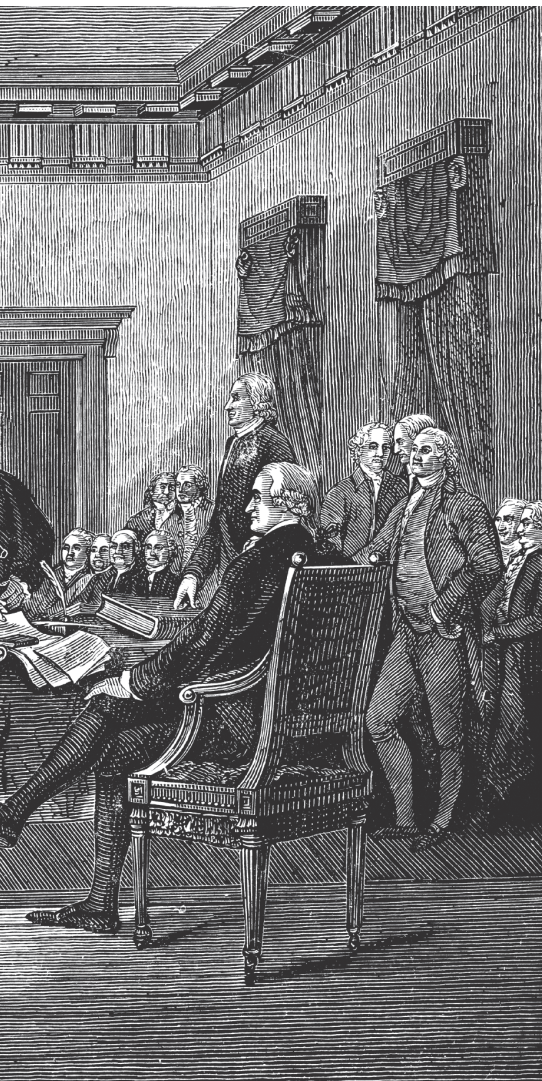
Useita tieteellisiä konferensseja järjestettiin Atlantin molemmilla puolilla. Suomi vei Yhdysvaltoihin Sea Finland -näyttelyn sekä Siirtolaisuusinstituutin tekemän Delaware 350-näyttelyn.

Pysyvistä saavutuksista tärkeimmät olivat Suomen tutkimuksen professori Minnesotan Yliopistoon ja Siirtolaisuusinstituuttiin Turkuun rakennettava Siirtolaisrekisteri palvelemaan sukututkijoita ja yli miljoonaa suomalaisten siirtolaisten jälkeläistä eri puolilla maailmaa.

Nämä olivat juhluvuoden 1988 monumentteja ja verrattavissa vuonna 1938 paljastettuun Wäinö Aaltonen muistomerkkiin.

2013 siirtokunnan perustamisesta 375 vuotta

▲ Kuva: Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen allekirjoitustilaisuus. John Morton oikeanpuoleisen oven kohdalla seisomassa. iStockphoto.

< Kuva: Suomalaisen siirtolaisten muistomerkki Yhdysvalloissa. Amerikanuutiset/Worldpress.com

Kuva: Sami, Solja ja Joel Marttinen Intiassa 2013. Sami ja hänen isänsä Tapani Marttinen uskovat sukuselvityksen perusteella, että ovat samaa sukua John Mortonin kanssa. Sami Marttisen kokoelmat.-

Vuonna 2013 vietetään vaatimattomammin siirtokunnan 375-vuotismuistoa sekä Pohjois-Amerikassa että Skandinaviassa. Ruotsin ja Suomen yhteinen juhla on suunniteltu pidettävän kesäkuussa 2013 Göteborgin Amerikka-puistossa, jonka rannasta purjelaivat, 12 retkikuntaa, lähtivät Pohjois-Amerikkaan 1600-luvulla.

Sinne on vuonna 1937 pystytetty suuri muistomerkki, ja puiston läpi kulkee kaksi kävelytieta, joista toinen on tarkoitus nimetä John Mortonin mukaan.

Suomessa Rautalammilla on Suomen varhaiselle Amerikan-siirtolaisuudelle omistettu muistomerkki ja John Morton -ravintola, jotka pitävät itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajan nimen nykypolven tiedossa Savonmaalla.

Helsingissä Yhdysvaltain suurlähettilään virka-asunnon vierashuone on nimetty John Morton Roomiksi, ja seinillä on John Mortonista kertovia dokumentteja ja kuvia.

Turussa Siirtolaisuusinstituutti myöntää joka vuosi 2 000 euron John Morton -tunnustuspalkinnon.

John Mortonin elämäkerta?

Muutamia vuosi sitten USA:n suurlähettiläänä Suomessa toimi **Marilyn Ware**, joka oli hyvin kiinnostunut John Mortonista ja hänen merkityksestään amerikkalaisten siirtokuntien itsenäistymisessä. Palattuuan Yhdysvaltoihin hän aloitti projektin, johon kuuluu tutkijoita

Yhdysvalloista, Suomesta ja Ruotsista.

Projekti on pitänyt kaksi konferenssia, toisen Philadelphiassa ja toisen Helsingin yliopistossa. Esimerkkinä tutkimustyöstä mainittakoon DNA-testien käyttäminen John Mortonin syntyperän selvittämiseksi. Projekti onkin lähinnä John Mortonista kiinnostuneiden tutkijoiden verkosto.

Hankkeella ei ole organisoitua johtoa, eikä taloudellisia edellytyksiä, jos tavoitteeksi asetetaan tieteellinen John Mortonin elämäkerta, mukaan lukien hänen suomalainen syntyperänsä.

John Morton ansaitsee elämäkertansa

Lähdeaineisto olisi löydettävä Suomesta, Ruotsista ja Yhdysvalloista, ja uusia lähteitä voisi tulla esiin. Muutama vuosi sitten Siirtolaisuusinstituutti sai ostaa Honolulusta Havaijilta John Mortonin sheriffinä allekirjoittaman kauppakirjan.

John Mortonin elämäkerran sopivin kirjoittaja olisi amerikkalainen, ja mieluiten amerikansuomalainen tai heidän jälkeläisensä, joka olisi perehtynyt hyvin Yhdysvaltojen 1700-luvun historiaan.

Tiedossani on yksi tällainen henkilö. Rahoitus tulisi löytyä sekä Yhdysvalloista että Suomesta. Ehkä Siirtolaisuusinstituutti, Suomen Akatemia tai joku muu John Mortonista kiinnostunut taho voisi ottaa haasteen vastaan? - John Morton ansaitsee elämäkertansa. ●